

Przedszkole Niepubliczne
Zgromadzenia Sióstr św. Józefa
ul. Grodzka 2
38-400 Krosno

*„Jest w nas głos, który śpiewa,
ponieważ mamy we wnętrzu
kogoś kto nas słucha.”*

Anonim

Program edukacyjny „Posłuchajmy...”

Umuzycznienie dzieci w wieku 3- 6 lat

wg. koncepcji Carla Orffa.

Program opracowała

mgr Marzena Habrat

Krosno 2011

SPIS TREŚCI:

I. Wstęp.

II. Zmysł słuchu

III. Słuchanie czy audiacja?

IV. Posłuchajmy całym ciałem...

V. Cele programu

VI. Formy i metody

VII. Aktywność artystyczna

VIII. Ewaluacja – spodziewane efekty wdrażania programu.

IX. Bibliografia.

Załączniki:

1. Zapis gestodźwięków wg. pomysłu W.Kellera

2. Opisy tańców ludowych

3. Scenariusze zajęć w oparciu o koncepcję Carla Orffa

I. Wstęp

Codzienne obcowanie z dziećmi w wieku przedszkolnym pozwala na zaobserwowanie cyklicznie zmieniającej i powtarzającej się mody. Poszczególne części garderoby dziewczynek już od 3, 4 roku życia ozdobione są podobiznami gwiazd rockowych. Artykuły papiernicze, zabawki, kolorowanki, książeczki i przeróżne drobiazgi, których właścicielami pragną być przedszkolaki dostarczają naszym dzieciom krótkotrwałego, złudnego poczucia bycia kimś ważnym, ważniejszym od innych. Realizacja tych potrzeb odbywa się natychmiast, bez chwili refleksji ze strony dorosłych.

Park, ulica, podwórko czy też sala przedszkolna- to miejsca w których można natknąć się na występy „Hannah Montany” w niezliczonej ilości przeróżnych wariantów . Chłopcy również przejawiają fascynację gwiazdami rocka, których przejawione postacie występują w filmach dla dzieci. Osobnym tematem mogą stać się rozważania na temat poziomu filmów i programów oglądanych przez dzieci w wieku przedszkolnym.

Nasze dzieci są oczywiście kimś wyjątkowym i niepowtarzalnym, ale ich wartość nie może być mierzona ilością gadżetów z podobiznami idoli medialnych.

Nie jestem przeciwniczką swobodnych zabaw tematycznych dzieci. Z niepokojem obserwuję jednak powielanie złych, egoistycznych zachowań, szkodliwych dla rozwoju relacji dzieci z rówieśnikami i dorosłymi. Zachowania właściwe dla „gwiazdek” wykreowanych przez media i pojawiających się co jakiś czas celebrytów, są niestety coraz częstsze wśród przedszkolaków. Nie powinno to nikogo dziwić, skoro media stały się decydującą siłą w kreowaniu naszej codziennej rzeczywistości.

Pragnąc wyjść na przeciw muzycznym zainteresowaniom dzieci, a jednocześnie mając świadomość z możliwości oddziaływania nauczyciela na rozwój dzieci w wieku przedszkolnym postanowiłam opracować program edukacyjny poświęcony umuzykalnieniu. Ma on postać programu całościowego, jego realizacja będzie trwała od 1.09.2011 do 30.06.2012 roku. Adresatem programu są dzieci, wchodzące w skład wspólnoty Niepublicznego Przedszkola Zgromadzenia Sióstr Świętego Józefa w Krośnie. Użytkownikami od dnia 1.09. staną się nauczycielki poszczególnych grup.

Planując napisanie programu, spośród istniejących metod wybrałam koncepcję Carla Orffa. Do wyboru tego skłoniły mnie założenia teoretyczne autorstwa C.Orffa- bliskie moim odczuciom pedagogicznym oraz praktyczne wskazówki i wieloletnie doświadczenia w procesie umuzykalniania dzieci przedszkolnych takich autorytetów jak: Urszula Smoczyńska-Nachtman, Krystyna Stasińska, Andrzej Stadnicki, Maria Wieman, itd.

Przedstawiany program wyraźnie i ściśle odnosi się do podstawy programowej zatwierdzonej przez MEN i w całości uwzględnia wszystkie jej wskazania. Proponowany program edukacyjne wprowadza również nowe cele i treści, które nie są oczywiście sprzeczne z zawartością podstawy programowej, ale raczej są jej uzupełnieniem.

Oddaję w ręce grona pedagogicznego program z prośbą o włączenie się do jego realizacji. Nakreślone cele mogą być osiągnięte w pracy z wszystkimi grupami wiekowymi. Proponowane przeze mnie treści i aktywności nie powinny ograniczać inwencji twórczej nauczycieli pracujących w naszej placówce. Zachęcam raczej do ciągłego wzbogacania warsztatu pracy i dzielenia się pomysłami odnośnie realizacji programu.

Opracowanemu programowi umuzykalniającemu według koncepcji Carla Orffa nadałam tytuł „Posłuchajmy...”. To propozycja odwrócenia się od zgiełku codziennego życia, hałasu w relacjach międzyludzkich. Obserwacja wielu sytuacji życiowych wywołuje refleksje, że wszyscy , zarówno dorośli, jak i dzieci mamy problem z aktywnym słuchaniem. Bez tej postawy słuchania i zasłuchania w odgłosy świata oraz zasłuchania we własne autentyczne potrzeby- nie chwilowe zachcianki- nie będzie można wejść w audiację.

Forma zaproszenia „Posłuchajmy...” nie jest nakazem odniesionym do grupy odbiorców- POSŁUCHAJCIE !. Wręcz przeciwnie „Posłuchajmy...” - jest uznaniem wartości

personalistycznych akcentowanych w naszym katolickim przedszkolu. Nauczyciel wraz z innymi nauczycielami w łączności z dziećmi za których rozwój jest odpowiedzialny przed Panem Bogiem, zachęca i prowadzi dzieci po świecie muzyki.

W ekspansywnej wszechobecności mediów-(nawet przedszkolaki dysponują i korzystają na co dzień z MP 3, Mp 4, telefonu komórkowego, komputera itd.) apeluję do nauczycieli- wzbogacajmy środowisko muzyczne naszych wychowanków. Uczmy dzieci odbierać muzykę żywą. Proszę, aby muzyka była obecna jako tło w każdej aktywności dzieci, niech towarzyszy również w czasie snu najmłodszej grupie „Aniołków”. Jest to konieczne, ponieważ słuchanie jest najważniejszym elementem audiacji.

Pamiętajmy o wpływie muzyki na rozwój i pracę mózgu: zarówno jego lewej i prawej półkuli. Zapewnijmy dzieciom kontakt z muzyką, która pomoże im nauczyć się rozróżniać dźwięki, spostrzegać czas, rozwijać umiejętności liczenia i umożliwi ekspansję językową. Prezentowana przez nas nauczycieli muzyka może wspierać dzieci w rozumieniu przekazu słownego i rozwijaniu procesów poznawczych, tak potrzebnych dla prawidłowego rozwoju dzieci.

Muzyczne środki odkrywane jak skarby w utworach muzycznych mogą wspomóc nas nauczycieli w oddziaływaniu wychowawczym w pracy z grupą przedszkolną, ale również mogą wzbogacić nasze indywidualne kontakty z dziećmi. Mam nadzieję, że realizacja programu edukacyjnego „Posłuchajmy...” pomoże nauczycielom w planowaniu zajęć z dziećmi i przyczyni się do twórczego i radosnego wzbogacania doświadczeń muzycznych wszystkich uczestników zajęć. Ufam, że koncepcja Carla Orffa natchnie nas nauczycieli do skonstruowania wraz z dziećmi wielu interesujących instrumentów muzycznych, a korzystanie z nich da nam wszystkim wiele radości i satysfakcji ze wzrostu zdolności muzycznych dzieci.

II. Zmysł słuchu

Wydawane i słyszane przez nas dźwięki pełnią istotną rolę w komunikowaniu się. Możemy cieszyć się muzyką, ale również jesteśmy ostrzegani przed niebezpieczeństwem. Dźwięki powstają z drgań powietrza. Nasze uszy spełniają swe zadanie poprzez wykrywanie zaistniałych dźwięków i przetworzenie ich w elektryczne impulsy nerwowe.

Drgania dźwiękowe odpowiadają falom ciśnienia w powietrzu, rozchodzącym się ze źródła. Przy dźwiękach prostych fale mają postać regularną. Dźwięki złożone składają się z serii nakładających się na siebie fal prostych.

Częstotliwość dźwięku to liczba cykli na sekundę, które mierzy się w hercach (Hz), przy czym 1 Hz oznacza cykl na sekundę. **Częstotliwość** rozpoznawana jest jako **wysokość** dźwięku; wysokie nuty mają wysokie częstotliwości, a tony niskie mają niskie częstotliwości. Ludzie mogą posiadać zakres słyszalności od ok. 20 Hz do 20 000 Hz. Należy jednak pamiętać, że jest to uwarunkowane osobniczo i zmienia się wraz z wiekiem.

Równie ważna jak wysokość jest **głośność**. Ludzkie ucho reaguje na olbrzymi zakres głośności od szeptu do potężnego ryku silnika odrzutowca. Z powodu tak dużego zakresu naukowcy stosują skalę logarytmiczną porównując dźwięk z uzgodnionym poziomem odniesienia. Jednostką stosowaną do pomiarów poziomów dźwięku jest decybel. Ponieważ skala jest logarytmiczna, podwojeniu natężenia dźwięku odpowiada wzrost o 3 decybele. Dlatego na przykład dźwięk o natężeniu 93 decybeli jest dwa razy głośniejszy niż dźwięk o natężeniu 90 decybeli.

Ucho zewnętrzne zbiera dźwięki, dostraja je i umiejscawia ich źródła. Zwiększa wrażliwość układu na określone częstotliwości dźwięku wykorzystywane w mowie. Wiele dźwięków mowy znajduje się w wąskim zakresie częstotliwości od 2000 do 5000 Hz, a

małżowina i przewód słuchowy zewnętrzny są systemem szczególnie dostosowanym do odbierania tych częstotliwości

Rozpoznawanie źródła dźwięku zależy w dużym stopniu od wyczuwania różnic w natężeniu i czasie, w jakim dźwięki z pojedynczego źródła docierają do obu uszu. Rozróżnianie to nie dotyczy dźwięków dochodzących bezpośrednio z tyłu lub z przodu, na ich lokalizację ma wpływ kształt małżowiny. Niektóre fale dźwiękowe ze źródła znajdującego się z tyłu głowy są rozpraszane przez krawędź małżowiny usznej i interferują z falami rozproszonymi. Skutkuje to zmniejszeniem natężenia dźwięków o częstotliwości w zakresie od 3000 do 6000 Hz.

Dźwięki wychwytywane przez ucho zewnętrzne docierają do błony bębenkowej. Ucho środkowe jest jamą wypełnioną powietrzem. Trąbka Eustachiusza zapewnia jednakowe ciśnienie powietrza po obu stronach błony bębenkowej. Gdy trąbka Eustachiusza ulegnie zatkanemu - np. przy katarze - ciśnienie jest niewyrównane i następuje przejściowe obniżenie ostrości słuchu. Zadaniem ucha środkowego jest przetworzenie zmian ciśnienia powietrza, wywołanych dźwiękami w uchu zewnętrznym, w zmiany ciśnienia płynu w uchu wewnętrznym. Dźwięki docierające do błony bębenkowej wprawiają ją w drgania w złożony sposób, który zapewnia efektywne przenoszenie energii akustycznej do ucha środkowego dla częstotliwości poniżej 10 000 Hz.

Ucho posiada możliwość ochrony przed nagłymi, głośnymi hałasami mogącymi przeciążyć system i doprowadzić do trwałych uszkodzeń. Przekazywanie energii może być modyfikowane przez mięśnie ucha. W przypadku ucha pracującego prawidłowo, mięśnie ucha kurczą się automatycznie, gdy dźwięk przekracza 80 decybeli. maksymalna ochrona jest zapewniona po upływie 0,1 do 0,5 sekundy. Jest to wystarczająco szybko dla ochrony przed głośnymi dźwiękami o częstotliwościach poniżej 2000Hz, lecz niewystarczająco, by ochronić przed przeciążeniem wywołanym eksplozją.

Ucho zewnętrzne i środkowe razem przetwarzają fale ciśnienia w drgania mechaniczne. Ostateczna przemiana dźwięku w elektryczne sygnały nerwowe zachodzi w uchu wewnętrznym. Tu również znajdują się czujniki rejestrujące ruchy głowy i stan równowagi ciała. Zadaniem ślimaka w uchu wewnętrznym jest zarówno identyfikacja wysokości dźwięku, jak i ocena jego głośności. Każdy dźwięk o określonej częstotliwości sprawia, że pewne części błony drgają bardziej niż inne, pobudzając określoną grupę komórek włoskowych tak, że dana nuta może być rozpoznana.

Ludzkie uszy są zdumiewającym instrumentem, zdolnym do rozpoznawania i analizowania dźwięku z wyjątkową precyzją. Jednak ich złożoność sprawia, że są podatne na uszkodzenia. Podstawową przyczyną utraty słuchu jest zatkanie przewodu słuchowego zewnętrznego woszczyzną, wydzielaną przez przewody znajdujące się wewnątrz przewodu.

Nagłe hałasy lub wstrząsy mechaniczne mogą rozedrzeć błonę bębenkową i doprowadzić do jej perforacji. Problemem jest bliznowacenie, które może być spowodowane procesem chorobowym, zaistniałym w uchu środkowym. Blizny zmniejszają wrażliwość błony, a jedyną metodą leczenia jest plastyczny zabieg chirurgiczny dla utworzenia nowej błony.

Trąbka Eustachiusza może stać się drogą dla bakterii i wirusów, doprowadzającą je do ucha środkowego. Drobnoustroje te mogą wywoływać rozmaite infekcje, znane pod nazwą zapalenia ucha środkowego. Obrzęk, będący ich wynikiem, może upośledzić czynność kostek słuchowych i zaburzać przekazywanie dźwięku. Ciężkie infekcje mogą nawet uszkodzić błonę bębenkową. Wynikiem infekcji ucha środkowego może być trwałe uszkodzenie łańcucha kostnego (kosteczek słuchowych). zakres ruchów, jakie kostki te mogą wykonywać, niestety zmniejsza się wraz z wiekiem.

Przedłużające się narażenie na wysokie poziomy głośności dźwięku- w grupie dzieci, na dyskoteci lub poprzez słuchawki własnego sprzętu grającego- powoduje postępujące

pogorszenie słuchu z powodu degeneracji komórek włoskowych w ślimaku. Pogorszenie słuchu występuje także jako skutek uboczny leczenia niektórymi antybiotykami.

III. Słuchanie czy audiacja?

O procesie audiacji Edwin E. Gordon mówi, gdy muzyka jest słyszana i rozumiana przez umysł, mimo że nie jest obecna w fizycznym otoczeniu odbiorcy. Percepcja słuchowa zachodzi natomiast wtedy, gdy słyszymy dźwięki realnie istniejące w otoczeniu. Audiacja jest podstawą uzdolnień muzycznych. Jest także środkiem, przez które dziecko zdobywa osiągnięcia muzyczne. Właściwe kierowanie dzieckiem sprawia, że posługuje się ono intuicją i stopniowo uczy się jak audiować poznawczo. Młodsze dzieci mogą audiować podczas słuchania muzyki, odtwarzania jej i wykonywania(śpiewania, poruszania się do taktu, gry na instrumencie).

W audiacji wstępnej E. Gordon wyróżnia trzy typy: akulturację, imitację i asymilację. Małe dzieci zdobywają akulturację muzyczną przez słuchanie i samodzielne przetwarzanie. Słuchowo przyswojone słownictwo jest podstawą słownika mówionego, podobnie rzecz ma się z muzyką. Im szybciej dziecko wejdzie w akulturację muzyczną, tym lepiej, ponieważ w okresie rozwoju mowy, akulturacja muzyczna zejdzie na drugi plan. Na tym etapie rozwoju małe dziecko odbiera muzykę żywą, jak i przekazywaną przez różnego rodzaju media. Im bardziej różnorodna jest muzyka, której słucha, tzn. im bogatsze jest środowisko muzyczne dziecka, tym więcej skorzysta. Wchodząc w akulturację dziecko zaczyna powoli oddzielać dźwięki płynące z otoczenia od dźwięków, które samo wydaje. Kolejnym etapem jest rozróżnianie poszczególnych dźwięków otoczenia, a następnie przejście od biernego słuchania do czynnego wytwarzania dźwięków.

Edwin Gordon uważa, że dla prawidłowego rozwinięcia w dzieciach akulturacji należy unikać nagrań z dziecięcymi piosenkami. Korzystać należy ze zróżnicowanej muzyki, w różnych stylach, przeznaczonej dla dorosłych odbiorców. Najkorzystniejsze jest słuchanie muzyki czysto instrumentalnej. Słowa w muzyce wokalne, czy słowa bajki nagranej z muzycznym podkładem, odrywają uwagę dziecka od samej muzyki. Celem akulturacji jest zapewnienie takiego kierowania, aby dziecko zapoznało się z systemem tonalnym i rytmami charakterystycznymi dla kultury, w której żyje.

Nie jest istotne, czy dziecko słyszy określone tonacje, tempa, rytmy czy skale, istotna jest różnorodność muzyki, której słucha. Należy zadbać, by jakość dźwięku była przyjemna i wywoływała dobre samopoczucie. Nie należy preferować określonych instrumentów, ponieważ z każdego można uzyskać przyjemne dźwięki.

Muzyka, którą przeznaczamy dla dzieci do słuchania, powinna zawierać częste zmiany dynamiki i barwy. Pożądane są nagłe zmiany w tempie danego utworu. Muzyka bogata w kontrasty pod względem dynamiki, tempa czy barwy, może wywrzeć na dzieciach duże wrażenie, co wpłynie na szybsze przyswojenie tonalności i metrów kultury, w której dzieci wzrastają. Ponieważ koncentracja uwagi małych dzieci jest bardzo krótkotrwała, można ją utrzymać dzięki ciągłym zmianom. Odpowiednia do tego celu jest muzyka wykonywana przez orkiestry i jazz bandy.

W godzinach porannych mile widziana jest muzyka o umiarkowanym natężeniu dźwięku. Muzyka powinna być obecna jako tło do każdej aktywności dzieci. Kiedy małe dzieci śpią i może się wydawać, że nie słyszą muzyki, w rzeczywistości proces akulturacji przebiega i to nawet szybciej, niż gdyby dziecko spało w ciszy.

Tak jak słuchanie jest najważniejszym elementem w audiacji wstępnej, tak dominujące w audiacji właściwej jest uczestniczenie. Dziecko zaczyna wydobywać z siebie dźwięki i poruszać się. Aktywność związana z drugim stadium zachodzi zarówno w domu, jak i w

przedszkolu. Doświadczenia jakie dziecko wynosi z przedszkola, mają tu specjalne znaczenie. Przedszkolak uczy się dzięki przebywaniu w grupie innych dzieci, przez słuchanie i obserwowanie tego, jak inne dzieci próbują śpiewać, recytować, czy tańczyć.

W stadium pozbywania się egocentryzmu trzeba umiejętnie wspierać dziecko i być z nim, gdy ono zacznie dostrzegać, że nie wszystko, co się dzieje, toczy się wokół niego. Dziecko zaczyna sobie zdawać sprawę, w kategoriach podobieństwa i różnicy, że to co śpiewa czy recytuje nie jest tym, co wykonuje inne dziecko, nauczyciel, czy ktoś z dorosłych.

Zwrócenie przez dziecko uwagi na fakt, że to ono właśnie śpiewa czy recytuje, a nie ktoś inny jest niezwykle istotne dla dalszego rozwoju audiacji. Dziecko, w sobie tylko wiadomy sposób, musi zrozumieć, że weszło w obszar subiektywnego poczucia audiacji (co samo sobie komunikuje) oraz że musi przyswoić sobie obiektywne poczucie audiacji wstępnej (co komunikuje innym). Przejście przez ten próg pozwala na wkroczenie w drugie stadium imitacji. W tym stadium dziecko zaczyna z pewną precyzją naśladować motywy tonalne i rytmiczne, które słyszy w wykonaniu innych. Wynikiem „złamania kodu” kultury muzycznej jest rozpoznawanie i rozróżnianie motywów tonalnych i rytmicznych, które chce odtworzyć.

Dzieci muszą słuchać i wykonywać wiele piosenek i motywów tonalnych w różnych tonacjach i skalach. Powinny również słyszeć i wykonywać różne rytmiczanki i motywy rytmiczne w różnych tempach i metrum, ale dane rytmiczanki czy motywy rytmiczne muszą być stale wykonywane w tych samych tempach i metrum.

Podczas stadium związanego z imitacją, dziecko zaczyna sobie zdawać sprawę, że jego działania nie są skoordynowane z działaniami innych osób. W stadium związanym z asymilacją, dostrzega brak koordynacji z samym sobą. Zaczyna pojmować, że nie potrafi skoordynować śpiewania motywów tonalnych z ruchami ciała i oddychaniem. Również recytowanie rytmu nie współgra z ruchami mięśni i oddychaniem.

Następnie dziecko uczy się koordynować z pewną dokładnością swój śpiew oraz recytowanie rytmu z ruchem mięśni i oddychaniem. Podczas śpiewania motywów tonalnych uczy się oddychać w odpowiedni sposób w połączeniu z ruchem oraz kierować ciężarem i płynnością ruchu w powiązaniu z oddychaniem, kiedy śpiewnie recytuje rytm. Uczy się audiować podczas słuchania muzyki, wykonywania jej, czytania, tworzenia i improwizowania. Ważne jest to, że uczy się dokładniejszego wykonywania muzyki głosem i na instrumencie, zarówno zespołowo jak i indywidualnie. Ponadto poznaje możliwości dopasowywania i nadawania obiektywnego muzycznego znaczenia temu, co inni audiują i wykonują. We właściwym dla siebie czasie każde dziecko będzie mogło cieszyć się muzyką, ponieważ przez audiację, nauczy się nadawać jej znaczenie.

IV. Posłuchajmy całym ciałem...

W chwili narodzin słuch dziecka jest otwarty na szeroki zakres częstotliwości dźwiękowych. Wspomniane częstotliwości obejmują wszystkie używane na świecie języki. Do trzeciego roku życia dziecko może nauczyć się każdego języka. Później zakres tych możliwości zamyka się. Gdy dziecko przystosowuje się do dźwięków ojczystego języka, wzrasta jego zdolność rozróżniania dźwięków w obszarze specyficznej częstotliwości. Staje się to kosztem obszarów o innej częstotliwości dźwiękowej.

Słyszenie może być rozpatrywane w aspekcie przestrzennym. Gdy do noworodka docierają nieznanne dźwięki, dziecko „zamraża” swe reakcje. Tej chwili dziecko potrzebuje, by móc stwierdzić, czy dźwięki oznaczają niebezpieczeństwo czy też jego brak. Małe dzieci w kontakcie z nieznanym dźwiękiem mają uruchamianą reakcję oczu. Oczy otwierają się w reakcji zaskoczenia, by następnie móc szukać źródła dźwięku.

Wyższe częstotliwości dźwiękowe mają dla dziecka to szczególne znaczenie, że wyznaczają przestrzeń i kierunek. Częstotliwości te są pochłaniane przez miękkie powierzchnie, ale odbijają się od twardych. Dzięki temu powstają dźwiękowe kształty obiektów. Noworodek ma większą wrażliwość na wysokie częstotliwości dźwiękowe, słyszy efekty echa i dźwiękowe odbicia. zatrzaśnięcie drzwi dziecko odbiera jako wielokrotne echo.

Zarówno rytm, jak i dźwięk są wynikiem ruchu. Rytm to sekwencja ruchów w określonym czasie. Natomiast dźwięk to szereg wibracji. Doktor Alfred Tomatis, francuski chirurg- laryngolog w swej praktyce lekarskiej zauważył, że rytm oraz dźwięk przewodzone są przez odmienne części ucha człowieka. System przedsionkowy określił on jako „ucho ciała”. Jest to część zaangażowana w odczuwanie i inicjowanie ruchu oraz rytmu. Natomiast ślimak służy do percepcji dźwięków oraz ich wysokości.

Dźwięk jest doświadczany zmysłowo. Ucho wykrywa wibracje, które wędrują w formie fal dźwiękowych różnej częstotliwości. Częstotliwość określa nie tylko wysokość dźwięku, ale również to, jaki system zmysłowy może odebrać te wibracje. Np. dźwięki o niskiej częstotliwości są odczuwane jako wibracje przez skórę, a nie słyszane. Dźwięki o niskiej częstotliwości wywołują unoszenie się włosów na skórze. Poszczególne części ciała mogą także odebrać dysonans wibracyjny. Powolny ruch oraz rytm jest odbierany przez system przedsionkowy oraz przez ciało. Współczesna muzyka rockowa, opierająca się na niskich częstotliwościach dźwięku, pobudza nas do ruchu.

Muzyka klasyczna natomiast zawiera szersze spektrum częstotliwości i jest bogatsza w częstotliwości wyższe. Doktor Tomatis opisał dźwięki o wysokich częstotliwościach jako „energetyzujące”, stymulujące i pobudzające wyższe ośrodki w mózgu, które związane są z uwagą. Natomiast dźwięki o niskiej częstotliwości mogą osłabiać uwagę.

Muzyka jest odbierana na wszystkich poziomach organizacji mózgu. Na poziomie pnia mózgu muzyka może wpływać na częstotliwość skurczów serca, na oddech oraz na pobudzenie. Poprzez system limbiczny wywiera wpływ na uczucia oraz emocje. W obszarze kory mózgowej tworzyć może wizualne wyobrażenia i skojarzenia. Tam również odbywa się intelektualne rozumienie muzyki. Muzyka ma udowodniony wpływ na wszystkie poziomy ludzkiej psychiki.

Pierwotnie muzyka jest percypowana przez prawą półkulę mózgu. Odpowiada ona za rozpoznawanie melodii, rytmu, obrazów za rozumienie języka oraz przestrzenną orientację. Jest to wykorzystywane w początkowym okresie nauki czytania. Stosuje się wtedy metodę globalną. W pracy z małymi dziećmi wykorzystuje się rymy, piosenki, ćwiczenia i ruchy wykonywane w takt muzyki. Ćwiczenia takie wykonywane do 5 roku życia rozwijają umiejętności potrzebne później w nauce czytania i pisania. Trening muzyczny pomaga również w rozwijaniu lewej półkuli. Skutkuje to osiągnięciem takich możliwości jak: rozróżnianie dźwięków, spostrzeganie czasu, umiejętności liczenia oraz uzyskanie ekspresji językowej. Umiejętności te są kluczowe dla zrozumienia przekazów słuchowych oraz rozwoju pamięci krótkoterminowej.

Użycie głosu w zabawie, mowie oraz śpiewie może wspomóc rozwój orientacji, uwagi, w rozróżnieniu dźwięków oraz w procesach pamięciowych. Poprzez muzykę zmysły człowieka mogą być doskonalone. Rozwijać się mogą również muzyczne i rytmiczne aspekty języka, które są wspierające dla wyższych form poznawczego uczenia się. Muzyka umożliwia połączenie mózgu oraz ciała tak, aby mogły odpowiadać na dźwiękowy rezonans

Pewne układy rytmu oraz pulsacji mogą spowodować przesunięcie w stanie fal mózgowych, a także zmiany rytmów ciała. Prosty rytm marszowy (na 2/4) wpływa na zwiększenie pewności siebie, natomiast rytm synkopowany wywołuje nastrój podniecenia i oczekiwania. Powolne dźwięki muzyki barokowej naśladują rytm serca i wpływają na nastrój. Melodia z frazami wznoszącymi się pobudza napięcie, podczas gdy fazy opadające uspokajają i prowadzą do relaksu oraz kontemplacji.

Również inne muzyczne środki takie jak np. przejście z tonacji majorowej do minorowej, użycie dysonansu lub rozwiązań harmoniczných wywiera podobny wpływ na poziom pobudzenia i charakter świadomości- tworzy stany napięcia lub relaksu

Różne części ciała odpowiadają za odmienne częstotliwości dźwięku. Dźwięki uderzają w poszczególne punkty rezonansu w naszym ciele i może to mieć na nas istotny wpływ. W sytuacji . gdy dźwięk zewnętrzny dostraja się do częstotliwości ciała, odczuwamy zjednoczenie z muzyką.

Muzyka ma niesamowitą i niewyczerpalną zdolność wywierania wpływu na mózg i ciało człowieka. Może stać się siłą jednoczącą oraz środkiem, dzięki któremu rozwinąć się będą mogły różne umiejętności.

V. Cele programu autorskiego „Posłuchajmy...”

Zapoznając się z odkryciami naukowców wyjaśniającymi wpływ muzyki na mózg i ciało człowieka, nie sposób pominąć tych informacji w planowaniu pracy z dziećmi. W tym kontekście muzyka staje się ważnym czynnikiem edukacji.

Mając na uwadze troskę o prawidłowy rozwój zdolności muzycznych wychowanków proponuję następujące cele programu:

Cele główne programu:

- Audiacja muzyki.
- Umuzycznianie dzieci poprzez organizowanie zajęć wg koncepcji Carla Orffa.
- Wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się przez muzykę.
- Rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, niezbędnych do budowania poprawnych relacji z innymi dziećmi i dorosłymi.

Cele szczegółowe programu:

- Słuchanie muzyki instrumentalnej i klasycznej o zróżnicowanej dynamice i barwie.
- Udział w koncertach prezentowanych przez zapraszanych do przedszkola gości.
- Zapoznanie z instrumentami muzycznymi: flet, gitara, skrzypce, pianino, altówka, fortepian, wiolonczela- w trakcie słuchania „żywej” muzyki oraz nagrań.
- Dostrzeganie zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego. Wyrażanie ich w płaszcach i tańcu.
- Improwizowanie muzyki ruchem.
- Tworzenie muzyki, poprzez korzystanie z instrumentów perkusyjnych oraz innych przedmiotów.
- Konstruowanie prostych instrumentów z przedmiotów codziennego użytku i wykorzystywanie ich na zajęciach.
- Rozwinięcie budowy i działania aparatu głosowego i oddechowego według indywidualnych możliwości dziecka.
- Organizowanie doświadczeń muzycznych kształcących pamięć, uwagę i rozwijających wyobraźnię.
- Rozwijanie wrażliwości percepcyjnej i koncentracji dzieci.
- Manipulowanie dźwiękiem poprzez zabawę w kontakcie z instrumentami perkusyjnymi oraz improwizowanie z dźwiękami z otoczenia.
- Śpiewanie piosenek z dziecięcego repertuaru.
- Rozwijanie estetyki ruchu.
- Identyfikowanie i nazywanie różnych stanów emocjonalnych.

-Poznanie wybranych tańców integracyjnych oraz tańców ludowych- wg. uznania nauczycieli prowadzących grupy.

VI. Formy i metody pracy.

- Śpiew i ćwiczenia mowy:
 - a. Ćwiczenia prawidłowej postawy i oddechu.
 - b. Ćwiczenia artykulacji i dykcji.
 - c. Ćwiczenia intonacji.
- Ruch przy muzyce.
- Gra na instrumentach.
- Aktywne słuchanie muzyki prowadzące do audiacji.
- Inwencja dziecka:
 - a. Improwizacje wokalne.
 - b. Improwizacje instrumentalne.
 - c. Swobodna ekspresja ruchowa.
- Tańce integracyjne, pląsy i tańce ludowe.

Przy realizacji programu zachęcam nauczycieli do koncentrowania się przede wszystkim na metodzie Carla Orffa.

Koncepcja Carla Orffa jest oparta na wychowaniu do muzyki przez zabawę. Orff przekonany o wzajemnym przenikaniu się muzyki i ruchu, dążył do uaktywnienia dzieci inspirując je do samodzielnego tworzenia poprzez kreowanie własnych pomysłów muzycznych.

Metoda zbudowana jest na trzech przenikających się elementach:

- **słowo** - ćwiczenia mowy, rytmiczność mowy
- dzieci wyszukują rytm do słów
- wygrywają ten rytm na instrumentach,
- realizują rytm w ruchu, każdy ma swój sposób,
- wyszukują odpowiednie słowo lub zdanie do rytmów.[mogą być to nazwy imion, kwiatów, kolorów itp.]
- powtarzają teksty wyliczanek, przysłów, wierszyków itp.
- mówią na różne sposoby: - ze zmianą tempa, - ze zmianą dynamiki (cicho-głośno itd.), ze zmianą rejestru (cicho-grubo itd.),
- akcentują głosem, bez głosu,
- wykonują dowolne ruchy (w stanie, chodzie, leżeniu itp.)

muzyka- moment, w którym dziecko potrafi zaśpiewać tekst z własną melodią, jest punktem wyjścia do budowania prostych form muzycznych. Pierwsze ćwiczenia opierają się na dwóch lub trzech dźwiękach. Są to śpiewane dialogi wykonywane w formie pytań i odpowiedzi. Mogą one być one wstępnym etapem do opracowania opowieści muzycznych lub umuzycznienia prostych tekstów z literatury dziecięcej, np. śpiewane pytanie: "Dzień dobry jak się masz?"

ruch- z różnych tekstów wypływają różne formy ruchowe, w których można stosować instrumenty perkusyjne lub akompaniament własnym ciałem (klaskanie, tupanie, parskanie,

mlaskanie itp.) występują tu rytmiczne gesty, ruchy, kroki oraz zabawy ruchowe, taneczne i inscenizowane. Każdy ruch powinien być wykonany pod wpływem przeżycia (emocji). Należy wprowadzić ćwiczenia z zakresu improwizacji ruchowej bez muzyki i z muzyką.

Improwizacje ruchowe bez muzyki:

- naśladowanie czynności osób dorosłych,
- naśladowanie poruszania się zwierząt, ptaków, roślin,
- naśladowanie ruchu maszyn,
- naśladowanie ruchu nakręconych zabawek, czy też bąka, pajaca,
- odtworzenie ruchem różnych figur geometrycznych, liter lub dowolnych rysunków,
- opowiadania ruchowe jakichś zdarzeń, przygód itp.

Improwizacje ruchowe z muzyką:

- dzieci słuchają, obserwują (ruch kroków i gestów kolegi) i powtarzają na instrumentach perkusyjnych lub klaskaniem rytm i dynamikę tych ruchów lub odwrotnie: grają na instrumentach i dostosowują ruch do rytmu i dynamiki muzyki,
- dzieci naśladowują ruchem długości trwania dźwięku,
- reagują na pauzy w muzyce w dowolny sposób,
- tworzą gesty, ruchy efektów akustycznych głosu ludzkiego (syczenie, mruczenie, gwizdanie, miauczenie itp.),
- ilustruje piosenkę ruchem,
- bawią się przy muzyce (zmiana muzyki wywołuje dość istotną zmianę formy ruchu),
- wykonują opowieść ruchową podawaną przez nauczycielkę, np.: odlot ptaków, burza w lesie, przyroda budzi się do życia,
- tworzą opowiadanie taneczne w formie runda: ABACAD itp.: przy czym A to część stała, w której biorą udział wszystkie dzieci, zaś B,C,D części zmienne jako partie solowe, wykonywane przez kolejne dzieci.

Metoda C. Orffa pozwala na twórczą samodzielność dzieci, poszukiwanie różnych rozwiązań, odkrywanie coraz to innych, bogatszych środków wyrazu. Taka aktywność prowadzi do intensywnego rozbudzania wyobraźni i wrażliwości w ogólnym i muzycznym znaczeniu, do wejścia w bogaty świat muzyki, nawet przy niewielkiej wiedzy muzycznej dziecka.

VII. Aktywność artystyczna

Forma aktywności	Dzieci 3 i 4 letnie	Dzieci 5i 6 letnie
Słuchanie prowadzące do audiacji	-Słuchanie piosenek w wykonaniu nauczyciela. -Słuchanie muzyki instrumentalnej. -Uczestniczenie w koncertach w wykonaniu muzyków, uczniów szkoły muzycznej, chóru	-Słuchanie piosenek w wykonaniu nauczyciela oraz nagrań z płyt CD. -Słuchanie śpiewu dorosłych, młodzieży i dzieci; chóru, rozpoznawanie głosów męskich i kobiecych. -Rozpoznawanie wybranych instrumentów po wydawanych przez nie

		<p>dźwiękach i wyglądzie; nazywanie muzyków grających na tych instrumentach.</p> <p>-Rozpoznawanie piosenek na podstawie wystukanego rytmu, zanuconej, zagranej melodii.</p> <p>-Dostrzeganie zmian w wysokości dźwięków.</p> <p>-Słuchanie utworów wokalnych oraz instrumentalnych o różnym tempie, dynamice i nastroju.</p> <p>-Uczestniczenie w koncertach muzycznych.</p> <p>-Rozpoznanie słyszanych piosenek, piasów i tańców, określenie ich budowy(dwu-, trzyczęściowa, zwrotka, z refrenem).</p>
Śpiewanie piosenek	<p>-Nauka piosenek fragmentami, metodą ze słuchu.</p> <p>-Śpiewanie piosenek razem z osobą dorosłą.</p>	<p>-Nauka piosenek fragmentami, metodą ze słuchu.</p> <p>-Zbiorowe i indywidualne śpiewanie piosenek.</p> <p>-Śpiewanie improwizowane.</p> <p>-Udział w konkursach piosenki organizowanych wewnątrz placówki oraz w innych placówkach.</p> <p>-Prezentowanie umiejętności wokalnych na imprezach dla rodziców i osób znaczących dla dzieci.</p>
Gra na instrumentach	<p>-Wykonanie z nauczycielem prostych instrumentów wg. koncepcji Carla Orffa.</p> <p>-Zorganizowanie kącika muzycznego.</p> <p>-Improwizacje własne dzieci na instrumentach.</p>	<p>-Wykorzystanie naturalnych efektów perkusyjnych(klaskania, tupania, stukania) do akompaniamentu podczas słuchania lub śpiewu piosenek.</p> <p>-Poznanie wyglądu instrumentów perkusyjnych: kołatki, grzechotki, bębenka, trójkąta, talerzy, drewniak i sposobu gry na nich.</p> <p>-Wykonywanie akompaniamentu do piosenek na instrumentach</p>

		<p>perkusyjnych oraz innych przedmiotach- indywidualnie lub grupowo- tworzenie orkiestry.</p> <p>-Wykonywanie prostych tematów rytmicznych na instrumentach perkusyjnych.</p> <p>-Instrumentacja wierszy i opowiadań.</p> <p>-Tworzenie akompaniamentu perkusyjnego według podanego kodu i samodzielnie utworzonego kodu.</p> <p>-Wykonanie instrumentów perkusyjnych z różnych materiałów i granie na nich.</p>
Wyrażanie muzyki ruchem	<p>-Uczestniczenie w zabawach rytmicznych, ruchowych.</p> <p>-Reagowanie na zmiany tempa i dynamiki utworu o dużym zróżnicowaniu.</p> <p>-Rytmiczne poruszanie się przy muzyce.</p>	<p>-Uczestniczenie w zabawach rytmicznych, ruchowych, płaśkach przy muzyce.</p> <p>-Reagowanie na zmiany tempa i dynamiki utworu.</p> <p>-Wyczuwanie akcentu metrycznego w taktach dwu-, trzy- i cztermiarowych.</p> <p>-Estetyczne, rytmiczne poruszanie się przy muzyce.</p> <p>-Nauka elementów wybranych przez nauczycieli tańców ludowych.</p> <p>-Improwizowanie ruchowe dowolnej muzyki.</p>
Rozwijanie twórczości muzycznej	<p>-Nucenie piosenek na własną melodię.</p>	<p>-Śpiewanie powitania, pożegnania, zwrotów grzecznościowych itd. na podane lub wymyślone melodie.</p> <p>-Śpiewanie na podany temat, lub na temat obrazka, śpiewanie znanego tekstu z różną intonacją, np: ze smutkiem, złością, radością.</p> <p>-Układanie melodii do krótkich wierszy, rymowanek</p> <p>-Śpiewanie tekstu wysoko, nisko i z różnym natężeniem głosu wg. wskazań nauczyciela lub pokazanego wzoru.</p>

Propozycje zabaw umuzykalniających wg. koncepcji Carla Orffa.

Forma zabawy	Propozycja do realizacji w trakcie zajęć
Zabawy integracyjne	<p>-<u>Zabawa w podobieństwa</u>(zbiory)- dzieci dobierają się w grupki wg. ustalonej zasady. Dobieranie się w zbiory może odbywać się przy piosence lub akompaniamencie instrumentu.</p> <p>-<u>Co kto lubi?</u> dzieci biegają wokół nauczycielki, która rzuca chusteczkę któremuś dziecku, dzieci wymawiają imię dziecka, które złapało chustkę.</p> <p>-<u>Wielniany wąż</u>. Dzieci siedzą na podłodze w różnych miejscach sali. N. trzyma kłębek wełny i wywołuje któreś z dzieci. N. prowadzi za nitkę dziecko w odległości ok.1 metra. Po chwili wywołuje następne dziecko, które przejmuje od kolegi kłębek odwijając znów wełnę. Wywoływane kolejno dzieci doczepiają się do węża. Wszyscy idą ostrożnie za N., która prowadzi w różne strony. Po kilku minutach zabawy wąż zatrzymuje się, N. nawija wełnę na kłębek od swojego końca. dzieci głośno mówią imiona tych, do których podchodzi N. ze zwijanym kłębkem. Dzieci te odchodzą i siadają na swoich poprzednich miejscach.</p> <p>-<u>Zaspiewaj swoje imię...</u>N. zwraca się śpiewem do wybranych dzieci, pytając je o imię. dzieci odpowiadają śpiewem wg. własnych możliwości.</p>
Zabawy i ćwiczenia ruchowe.	<p>-„Na” i „pod”. Dzieci poruszają się pomiędzy rozstawionymi w całej sali krzesłami. Na hasło- „na krzesła!” wchodzą na nie, na zawołanie „pod krzesła!” chowają się pod nimi. Po kilku powtórzeniach zabawy następuje zmiana haseł. Dzieci reagują na dźwięki: wysokie i niskie, lub dźwięk trójkąta i bębenka.</p> <p>-<u>Zabawy z kasztanami</u>. Dzieci chodzą po sali i stukają dwoma kasztanami w różne przedmioty, słuchają różnicy w odgłosach. Przy akompaniamencie spacerują po sali, usłyszawszy powtarzający się rytm, zatrzymują się i słuchają, w co mają go wystukać. Kasztany leżą w różnych miejscach na podłodze. Dzieci biegają między nimi, tak, aby żadnego nie potracić.</p> <p>-<u>Kto jest pod chustą?</u> Dzieci poruszają się w dowolny sposób po sali, pomiędzy nimi spaceruje nauczycielka z dużą chustą w rękę. Na hasło dzieci zwijają się w kłębek na podłodze. Głowę chowają na kolanach i zakrywają rękami tak, by nikogo nie widzieć. N. przykrywa jedno z dzieci chustą. Wszyscy wstają i próbują odgadnąć imię przykrytego dziecka.</p> <p>-<u>Zabawy z liśćmi i żołądziami</u></p> <p>-<u>Koło</u> Na podłodze ułożona w kształcie koła linka(wewnątrz jest kałuża) dzieci idą pojedynczo, jedno za drugim po okręgu koła. Na każdy głośny sygnał pojawiający się w akompaniamencie zmieniają kierunek ruchu. Po kilku chwilach linka może być zabrana, dzieci starają się dalej wędrować tak, aby nie wejść do kałuży.</p> <p><u>Inhibicja i incytacja</u>- ćwiczenia te oznaczają hamowanie i pobudzanie ruchu. Polegają na szybkim reagowaniu zatrzymaniem ruchu lub jego pobudzeniem po określonym sygnale. Ćwiczenia te bardzo aktywizują uwagę dzieci, kształcą</p>

	<p>ich pamięć, słuch, a również sprawność fizyczną. Np.: reakcja umówioną czynnością na określony sygnał. Zabawy z rekwizytami: sznurkiem, włóczką, obręczami, piłką, balonami itd.</p> <p><u>-Naprzężanie i rozluźnianie</u> Roboty, Nakręcane zabawki, Zaczarowane figury, Lodowe figury itd.</p>
Piosenki	<p>Piosenki powinny pojawiać się na każdym zajęciu umuzykalniającym. Śpiewane przez nauczycielkę lub dzieci, przeznaczone do zabawy ruchowej, czy do instrumentacji, powtarzane, utrwalane lub wprowadzane jako nowe. Repertuar piosenek dla dzieci pozostawiam do wyboru nauczycielom prowadzącym grupy. Zachęcam do dzielenia się pomysłami i doświadczeniami w gronie pedagogicznym. Wypracowany w grupie repertuar proponuje utrwalić na płytach CD jako podsumowanie pracy rocznej z programem „Posłuchajmy...”</p>
Gra na instrumentach, gestodźwięki	<p>Tworzenie akompaniamentów do piosenek, wierszy czy zabaw jest dla dzieci bardzo atrakcyjne. Wzbogaca brzmienie opracowywanych utworów, ale również uczy dzieci dyscypliny, kształci ich uwagę i pamięć, rozwija koncentrację, poczucie rytmu i słuch muzyczny. Nowe instrumenty powinny być wprowadzane systematycznie. Częstotliwość wprowadzania nowych instrumentów zależy od orientacji dzieci w grupie, ich zainteresowania i możliwości manualnych.</p> <p>Najprostsza zabawa z <u>gestodźwiękami</u> to echo rytmiczne. N. lekkimi uderzeniami stopą o podłogę nadaje tempo zabawie, po czym wykonuje krótkie rytmy, które zostają od razu powtórzone przez dzieci jak echo.</p> <p>Akompaniament gestodźwięków może towarzyszyć śpiewanym przez dzieci piosenkom. Ponieważ równoczesne śpiewanie i klaskanie lub tupanie jest dla dzieci trudne można podzielić grupę na dwie gromadki: jedna śpiewa, druga akompaniuje.</p>
Ćwiczenia twórcze	<p><u>-Wyliczanki dziecięce-</u> dzieci uczą się tekstu wyliczanki powtarzając krótkie frag. za nauczycielką, która może go śpiewać z własną melodią. Dzieci powtarzają improwizowane przez nią fragmenty, przygotowując się tym samym do układania własnych melodii.</p> <p><u>-Co dalej?</u> N. rozpoczyna zabawę z wykorzystaniem wyliczanki, dzieci mają wymyślić dalszy ciąg zabawy.</p> <p><u>-Wzory graficzne</u> obrazujące rodzaj dźwięków i odgłosów. Wartości nut nie są dokładnie określone, a sposób wykonania jest bardzo swobodny. Każde dziecko może ten sam wzór interpretować zupełnie inaczej, wg. własnego pomysłu. Układanie obrazków służących do grania- dźwiękowe historyjki. Zapropionowane do zabawy wzory mogą być układane (rysowane) w różnej kolejności, w kombinacjach poziomych i pionowych. Odgłosy mogą się nakładać na siebie, powtarzać kilkakrotnie itd.</p> <p><u>-Wesoła orkiestra</u> Przygotować planszę ze znanymi dzieciom instrumentami perkusyjnymi i fletem. N. wskazuje pałeczką dowolne instrumenty na planszy, zaprasza do gry instrumenty trzymane przez dzieci. Każdy instrument brzmi tak długo, jak</p>

	długo pałeczka go wskazuje. -Orkiestra balonowa dzieci otrzymują balony i próbują wydobyć z nich rozmaite dźwięki i odgłosy.
Zagadki, zabawy, zawody	Wróć do koła, Wróć do szeregu, Na czym gram?, Kto znajdzie najwięcej? Ile żołądź? Co masz w ręku? – Na podłodze leżą pomieszane dary jesieni- ich liczba zależy od wieku dzieci i umiejętności liczenia. Jedno dziecko z zamkniętymi oczami dotykiem rozdziela kasztany, żołądź, liście i próbuje policzyć. Myszy na strychu- N. rozsypuje na dywanie fasolę, groch- „Myszy” kryją się w kątach pod ścianą. Gdy zegar bije godzinę 12- dziecko uderza 12 razy w talerze- myszy zbierają zapasy.

VIII. Ewaluacja – spodziewane efekty wdrażania programu.

1. Dokumentowanie przez nauczycieli realizacji w grupach programu edukacyjnego „Posłuchajmy”:
 - zapisy w Dzienniku Zajęć,
 - scenariusze zajęć.
2. Ankieta przeprowadzona wśród nauczycieli odnośnie realizacji programu.
3. Wzbogacenie kątek muzycznych oraz systematyczne korzystanie z pomocy dydaktycznych oraz instrumentów wykonanych wspólnie z dziećmi w trakcie realizacji założeń koncepcji Carla Orffa.
4. Przeprowadzenie międzyprzedszkolnego konkursu kolęd i pastorałek „Zaśpiewajmy Jezusowi dziś”- styczeń 2012.
5. Konkurs wewnątrzprzedszkolny piosenki dziecięcej „Moja rodzina” – maj 2012.
6. Międzyprzedszkolny konkurs plastyczny „Posłuchajmy muzyki Świata”- konkurs o zasięgu regionalnym- listopad 2012.
7. Nagranie na zakończenie roku w poszczególnych grupach płyt CD z piosenkami i muzyką wykonywaną przez przedszkolaki w trakcie całego roku.
8. Zaprezentowanie na uroczystościach wewnątrzprzedszkolnych piosenek, tańców integracyjnych oraz tańców ludowych.
9. Rozpoznawanie utworów muzyki klasycznej, zapamiętanie nazwisk kompozytorów- wg uznania nauczycieli grup.
10. Pedagogizacja rodziców nt. szkodliwości hałasu dla funkcjonowania dzieci oraz wpływu muzyki na zachowanie i rozwój dzieci.
11. Zajęcia otwarte dla rodziców z wykorzystaniem metody Carla Orffa.
12. Koncerty zaproszonych do przedszkola gości oraz wyjścia na koncerty poza placówkę.

IX. Bibliografia

1. Goddard Blythe Sally *Harmonijny rozwój dziecka*, Świat Książki, Warszawa 2010.
2. Frances L. Louise B. *Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1994.
3. Gordon Edwin E. *Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
4. Zwolińska Ewa (red.) *Sposoby kierowania rozwojem muzycznym dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1997.
5. Zwolińska Ewa *Skuteczność zapamiętywania tekstów poetyckich w formie wierszy i w formie piosenek*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1997.
6. Stadnicka Janina *Terapia dzieci muzyką, ruchem i mową*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998
7. Nowak Jadwiga *Piosenka w usprawnianiu wymowy dzieci z trudnościami w uczeniu się*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1993.
8. Domań Robert, Biśto Iwona *Tańce. pląsy i zabawy przy muzyce dla dzieci w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwo Przedszkolak, Lublin 2003.
9. Smoczyńska- Nachtman Urszula *Muzyka dla dzieci część I i II*, Wydawnictwa szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
10. Smoczyńska- Nachtman Urszula *Rozśpiewane przedszkole*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1982.
11. Gęca Leszek *Tańce integracyjne w pracy z grupą część I i II*, Wydawnictwo KLANZA, Lublin 2003.
12. Storms Ger *Gry przy muzyce*, Oficyna Wydawnicza AKADEMOS, Poznań 1991.
13. Wieman Maria *A czy wy tak potraficie?*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
14. Gorzechowska Jadwiga, Kaczurbina Maria, *Mało nas, mało nas*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1978.
15. Wilgocka Urszula *Piosenki dla dzieci na cały rok*, Papilon, Poznań 2010.
16. Lenartowska Józefa *Przedszkolaki bawią się i śpiewają*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986.
17. Gellner Dorota, Kolago Barbara *Piosenki Zielonej Północy*, Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa 1989.
18. Program Edukacji Przedszkolnej *Nasze Przedszkole*, Wydawnictwa MAC 2009.
19. Kusiak K. (red.) *Edukacyjne konteksty rozwoju dziecka w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009.
20. *Rytmika dla smyka 22 przeboje przedszkolaka*, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław 2007.
21. Butrym Witalis (red.) *Organizm człowieka*, GEMINI POLAND, Bielsko Biała 1989.